

Územný systém ekologickej stability z hľadiska ekológie

Územný systém ekologickej stability (ÚSES), ako koncepcia uchovania biologickej rozmanitosti v území, je od začiatku predmetom diskusií v odborných kruhoch, ba dokonca viac či menej otvorených sporov medzi odborníkmi rôzneho zamerania (ekológmi, architektmi, urbanistami, územnými plánovačmi, ochrancami prírody a pod.). Tento problém sa v poslednom období stal veľmi aktuálnym v súvislosti s tvorbou ÚSES pre jednotlivé okresy (RÚSES), ba dokonca aj pre jednotlivé katastrofe (lokálnych ÚSES). K odbornej diskusií chcela prispieť aj Slovenská ekologická spoločnosť pri SAV (SEKOS), preto pripravila v dňoch 25.-26. apríla 1995 vedeckú konferenciu **Územný systém ekologickej stability z hľadiska ekológie**, ktorá zhodnotila koncepciu ÚSES z hľadiska ekológie ako vednej disciplíny a jej uplatňovania v politike životného prostredia na Slovensku. Podujatie sa konalo v Nitre a zišlo sa na ňom viac ako 100 účastníkov z rezortu životného prostredia (prevládali pracovníci SAŽP a okresných úradov ŽP, prítomní boli aj zástupcovia MŽP SR), pracovníci SAV a slovenských i českých vysokých škôl. O kľúčové príspevky sme požiadali vedeckých a odborných pracovníkov SAV, vysokých škôl a ostatných pracovníkov, ktorí sa touto problematikou zaoberajú, čím sa zabezpečila vysoká úroveň konferencie. Tematické okruhy:

- *Biota v území: teoretické východiská,*
- *Koncepcie ÚSES,*
- *ÚSES v praxi: problémy a ich riešenie,*
- *Alternatívne koncepcie.*

V prvom bloku odzneli referáty na témy: prvotná a druhotná štruktúra

krajiny, pôvodná vegetácia, správanie sa druhov v území a stresové faktory v ÚSES. Cieľom tejto časti bolo vytvoriť predstavu o fungovaní bioty a jej zložiek v krajine.

Druhý blok bol venovaný koncepciám ÚSES v ČR a SR, metodikám regionálnych a lokálnych ÚSES, metodickým pokynom a manuálom ÚSES 1-5, ako aj nadregionálnemu ÚSES.

Najviac referátov (14) odznelo v 3. bloku - ÚSES v praxi: problémy a ich riešenie. Pripomienky boli zamerané jednak na teoretické východiská ÚSES (napr. problém *stabilita versus dynamika ekosystémov*, resp. krajiny), jednak na metodiku ÚSES, vrátane vstupných údajov pre vypracovanie syntéz. Zaujímavé boli poznámky k fungovaniu a realizácii ÚSES (napr. problém biokoridorov).

V poslednom bloku (11 príspevkov) sa predstavili alternatívne koncepcie, ktoré vychádzali z kritiky existujúcej koncepcie a metodík, pričom rozvíjali a obohacovali koncepciu o nové prístupy. Ďalšie informovali o nezávislých koncepciách, ktoré sa uplatňujú v krajinách Európskej únie (EECONET - európska sieť ekologicky významných území, CORINE Biotopes, chránené biotopy v zmysle Bernskej konvencie). Pozornosť vyvolal príspevok o systéme ekologickej kvality, ktorá sa chápe ako ďalší prístup k manažmentu krajiny.

Diskusia bola konštruktívna, obohacujúca a nekonfrontačná. Účastníci konferencie mali k dispozícii abstrakty príspevkov, v úplnom znení ich vydá SEKOS v osobitnom zborníku.

Záver:

1. Rozpracovanie územného systému ekologickej stability (ÚSES) predstavuje významný prínos pri uplatňovaní ekologických poznatkov v praxi na Slovensku.

2. Súčasná koncepcia a metodika ÚSES, najmä však Manuál, majú viaceré nedostatky, na ktoré mnohí referujúci upozornili. Ide najmä o:

- zohľadnenie charakteru bioty v území (integrita procesov, priestorové väzby a funkčné vzťahy),
- posilnenie biogeografických prístupov v metodike ÚSES,
- posilnenie analýz ekologicko-biologického charakteru, pretože v súčasnosti prevažuje štrukturálne hľadisko nad funkčným,
- prehĺbenie a lepšie využívanie podkladov o súčasnej krajinnej štruktúre v syntézach a návrhoch.

3. Potvrdilo sa odlišné chápanie ÚSES v ČR a SR. ÚSES v ČR je priestorovo orientovaný na biologicky a ekologicky významné prvky krajiny, kým v SR na celoplošné stabilizačné funkcie a chápe sa ako súčasť ekologickej optimalizácie využívania krajiny (LANDEP).

4. Vzhľadom na tieto skutočnosti a na súčasné poznatky o "stabilite" (uplatnenie nerovnovážnej paradigmy) treba si ujasniť terminologické otázky. Odporúča sa pripraviť seminár o náplni pojmu *stabilita krajiny* a uplatnení ekologických koncepcií v krajinnej ekológii a geografii. Rozpracovať teoretickú bázu a metodické inštrumentárium časovej analýzy potrebnej na pochopenie časovo-dynamického aspektu ÚSES.

Zvýšenú pozornosť treba venovať terminologickým otázkam a objasniť pracovné pozície a kompetencie jednotlivých odborníkov pri tvorbe ÚSES.

5. Pociťuje sa potreba informačného systému a spresnenia náplne a štruktúry databázy ÚSES s využitím GIS. Nie je dostatočne vytvorená údajová základňa o "biozložke", ani databanka biotopov (údaje o flóre a

faune, súčasnej vegetácii, jej priestorových väzbách) pre potreby ÚSES z celoplošného hľadiska (údaje z mnohých území a skupín organizmov často celkom chýbajú). Nie všetci spracovatelia vedia tieto údaje v teréne získať a primerane využiť pri spracúvaní ÚSES.

6. Stav poznania životného prostredia rozhoduje o hodnotení jeho kvality. Preto treba vytvárať podmienky na zlepšenie poznatkovej bázy o ňom, najmä o biotopoch a ekosystémoch, ako aj definovať podmienky základného výskumu – zisťovať bioindikčné druhy pre vyčleňovanie a fungovanie biokoridorov, fungovanie ekosystémov, odolnosti voči prenikaniu invázijských druhov. Posilniť základný výskum biologicko-ekologického charakteru, najmä mapovanie biotopov a budovanie ich databázy.

7. Hodnotenie dosiaľ vypracovaných RÚSES (na úrovni okresov) ukázalo, že sú spracované nerovnomerne, často heterogénne a nekomplexne, nie sú vyvážené čo do rozsahu i obsahu abio-, bio- a socioekonomické údaje. Malý dôraz sa kládol na terénny výskum, v nežiadúcej miere sa prejavuje osobná percepcia riešiteľov, nevyužívanie GIS a pod. Vzhľadom na uvedené problémy, ako aj na časové ohraničenie aktuálnosti ÚSES, odporúča sa spresniť a aktualizovať v nich obsiahnuté informácie.

8. V súvislosti so začatím vypracúvania miestnych ÚSES (MÚSES) účastníci konferencie zdôrazňujú, že sa pri nich musí nevyhnutne vychádzať z terénnych údajov. Spracovanie MÚSES preto vyžaduje dlhší čas a účasť odborníkov – špecialistov najmä na biotu.

Účastníci konferencie podporili úsilie MŽP SR zabezpečiť dozor nad spracúvaním MÚSES, najmä čo sa týka profesného zloženia tímov (vyváženého zastúpenia špecialistov). Vo zvýšenej miere treba zapojiť do procedurálneho procesu ÚSES pracovníkov z biologických a ekologických disciplín.

9. Na vypracúvaní ÚSES sa musia zúčastňovať tímy špecialistov, ktoré vyžadujú ďalšie vzdelávanie. Preto treba pre nich organizovať školenia a kurzy. Oprávnenia pre autorizovaných špecialistov (praktických projektantov) udeľovať iba na základe atestácií.

Skvalitneniu ÚSES by prospelo založenie Ekologickej komory a menovanie autorizovaných ekológov (krajinných ekológov, krajinných inžinierov) pre vypracovanie ÚSES ako rovnocenných a doplňujúcich partnerov autorizovaného architekta ÚSES.

10. Malá, resp. nijaká pozornosť sa dosiaľ venovala realizácii a manažmentu ÚSES, ktoré budú vyžadovať množstvo biologických informácií a materiálov. Z formálneho hľadiska sa žiada spresniť a zosúladiť plánovaciú

terminológiu (generel, plán, projekt) so zákonmi, najmä Zákonom o ochrane prírody a krajiny.

11. V súčasnej etape medzinárodnej spolupráce, aj v súvislosti s pripravovaným vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie, treba spresniť a prehĺbiť väzbu ÚSES na medzinárodné projekty, najmä na EECONET.

12. Prezentovali sa nové alternatívne a doplňujúce koncepcie, ktoré by sa mali podrobnejšie prediskutovať na vedeckých seminároch. Účastníci konferencie odporúčajú podporiť ich ďalší rozvoj, pretože obohacujú proces tvorby ÚSES a ochrany biodiverzity v území.

Pavol Eliáš

EKOTOPFILM '95

Na križovatke starodávnych, ale aj súčasných ciest Európy - v Žiline - sa v dňoch 23.-27. októbra 1995 uskutočnil XXII. Medzinárodný festival odborných filmov, TV a videoprogramov *EKOTOPFILM '95*, venovaný storočnici filmu a *ENCY '95*.

Jeho programová skladba i obsahová orientácia sú zamerané na všetky odvetvia priemyselnej, hospodárskej i humánnej činnosti človeka – s akcentom na životné prostredie. Základnou myšlienkou tohoročného festivalu je snaha o technologické a ekonomické skĺbenie vývoja ľudstva – snaha o jeho trvalo udržateľnú budúcnosť.

Program festivalu pozostáva z pracovných projekcií filmov našich i zahraničných tvorcov, panelových diskusií a besedných klubov. Počas štyroch dní budú môcť diváci uvidieť filmy na témy: 23.10. *Životné prostredie a my v ňom* (všeobecné otázky tvorby a ochrany životného prostredia, environmentálna výchova a

vzdelávanie), 24. 10. *Vplyv priemyselných činností na životné prostredie – Ekologizácia pôdohospodárstva* (rôzne priemyselné odvetvia, obaly, poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo), 25. 10. *Životné prostredie ľudských sídiel* (doprava, spoje, stavebníctvo, architektúra a urbanizmus) a 26. 10. *Ekológia varuje* (životné prostredie a zdravie človeka, zdravotníctvo a pod.).

Témy panelových diskusií: Pôda – prírodný zdroj a výrobný prostriedok, Voda pre budúce generácie, Urbanizácia na prelome tisícročí a Prevencia účinkov rizík priemyselných havárií.

Na záver festivalu budú vyhlásené výsledky medzinárodnej súťaže a udelené ceny víťazným snímkam.

Cieľom festivalu je uviesť také filmy, ktoré zoznámia divákov s nekonvenčnými názormi a riešeniami problémov a prispejú k šíreniu odborných informácií z celosvetovej databanky vedecko-technického progresu.

Pavol Lím